

УДК 330.131.5

Олійник Л.В., канд. екон. наук,
Європейський університет

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НА ЗРОШЕННІ

За результатами дослідження обґрунтовано концептуальні положення формування економіко-організаційних механізмів екологізації підприємств АПК на зрошенні.

Ключові слова: зрошення, екологізація виробництва, гідромеліоративна система.

Вступ. Меліорація земель відіграє важливу роль в інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, підвищенні родючості угідь. Вона не єдиний фактор підвищення врожайності сільськогосподарських культур, проте в районах, де неможливо збільшувати продуктивність земельних угідь ніякими іншими засобами, меліорація має бути визначальним фактором, що гарантує отримання високих і стійких врожаїв [2].

Разом з тим зрошення може мати і негативні наслідки. На багатьох зрошувальних системах склались несприятливі гідромеліоративні та екологічні обставини через величезні втрати води, підтоплення, засолення і т.ін. На сьогодні існує потреба реконструкції та модернізації меліоративних систем, побудованих в 70-80 роки. Не завжди дотримувалась комплексність у проведенні меліоративних заходів, а екологічне обґрунтування меліоративних проектів було практично відсутнє.

Меліорація, як антидеградаційний процес, покращує склад і властивості ґрунту і як природного тіла, і як засобу виробництва, що виражається у родючості ґрунту. Екологічна культура потребує суворої звітності науково обґрунтованої міри відповідності між ґрунтом як природним тілом і як об'єктом охорони. Проблеми охорони природи при гідромеліорації повинні вирішуватися комплексно і на всіх рівнях. Для цього необхідно виділяти необхідні кошти і своєчасно їх використовувати. Для того, щоб капіталовкладення екологічного призначення були визнані пріоритетними, потрібно довести як мінімум їх доцільність, але і обґрунтувати економічну ефективність. Тут вирішальне значення має методика визначення економічної ефективності природоохоронних заходів в умовах гідромеліорації. Від того, що і як відносити до природоохоронного ефекту, залежить в кінцевому результаті економічне обґрунтування доцільності природоохоронних заходів і капітальних вкладень в їх реалізацію.

Результати та їх обговорення. Економіко-екологічна оцінка ефективності гідромеліоративних заходів передбачає використання вартісних оцінок природних ресурсів і збитку від негативних екологічних наслідків при визначенні ефективності капіталовкладень. По-перше, необхідно встановити екологічні фактори впливу гідромеліорації на водогосподарські об'єкти та дати їх кількісну інтерпретацію, економічно оцінити втрати природних ресурсів і можливий збиток, нанесений навколишньому середовищу. По-друге, потрібно визначити затрати суспільства на реалізацію конкретного гідромеліоративного проекту і на подальше оптимальне функціонування гідромеліоративної системи, включаючи витрати екологічного призначення. По-третє, виходячи із діючих цін і прийнятих економічних оцінок, потрібно розраховувати сумарний ефект у грошовій формі і зіставити його із сукупними витратами суспільства, взяти до уваги економічну оцінку загальних втрат природних ресурсів і збитку, що нанесений навколишньому середовищу будівництвом і функціонуванням

гідромеліоративної системи. Економічна оцінка втрат і збитку може розглядатися як потенційний резерв підвищення сумарного ефекту (тобто як попереджені втрати і збитки) або як складова частина сукупних витрат суспільства при порівнянні різних варіантів за показниками наведених витрат і абсолютної ефективності.

Повною мірою соціально-екологічний ефект на сьогодні оцінити практично неможливо, хоча переважна більшість проявів соціально-екологічного ефекту тісно пов'язана із впливом на економічну ефективність функціонування природно-економічних комплексів. Позитивний соціально-екологічний ефект дає додатковий економічний ефект, що виражається у збільшенні виробничої праці, покращенні якості продукції, а негативний соціально-екологічний ефект зменшує економічний ефект.

Не зважаючи на те, що кількісні виміри соціально-екологічного ефекту гідромеліоративного будівництва належать до числа важко вирішальних проблем, все ж деякі його складові подаються у грошовій формі. Наприклад, водозабезпеченість та якість води покращує природні та санітарно-гігієнічні умови життя, знижує захворюваність, створює сприятливі умови для відпочинку та оздоровлення населення, що в остаточному результаті сприяє підйому продуктивності суспільної праці, збільшенню зайнятості населення. У тих випадках, коли неможливий перший підрахунок збитку, маємо використовувати експертні оцінки.

Додаткові капіталовкладення у природоохоронні заходи, раціоналізацію використання земельних і особливо водних ресурсів окупляються різницею між витратами і збитками, економією води. Грошова оцінка втратами природних ресурсів і збитками, що наноситься народному господарству погіршенням стану навколишнього середовища, - це не що інше, як потенційний економіко-екологічний ефект, який виникає внаслідок застосування більш досконалої техніки та технологій гідромеліоративного будівництва прогресивних типів зрошувальних систем і способів поливу сільськогосподарських угідь.

Всі екологічні наслідки гідромеліорації можна розділити на чотири групи:

- прямі втрати природних ресурсів, особливо землі і води;
- нанесення певного збитку сільському, рибному, лісовому господарствам, промисловості та транспорту;
- погіршення природно-соціального середовища суспільства (рекреаційні властивості місцевості, її ландшафтна, естетична цінність);
- небажані, небезпечні зміни екологічної рівноваги в біосфері, насамперед у ґрунтовому покриві та водному середовищі.

Економічна оцінка втрат природних ресурсів і збитку природі при проведенні гідромеліоративних робіт потрібна для визначення економіко-екологічної ефективності капіталовкладень не лише в даний напрямок інтенсифікації використання природних ресурсів, але і в природоохоронні заходи, що при цьому проводяться. Загальна величина втрат і збитку, щоносяться галузям народного господарства негативними екологічними наслідками, являє собою суму екологічних оцінок окремих (основних) видів втрат і збитків.

Розрахунки втрат і збитку, їх вартісна оцінка залежать від особливостей тих галузей народного господарства і сфер людської діяльності, властивостей тих конкретних природно-економічних територіальних комплексів, на які розповсюджується вплив гідромеліоративних і господарських об'єктів. Вони залежать також і від економічних оцінок природних ресурсів, повноти аналізу залежностей і кількісного їх визначення. Проте навіть неповний облік втрат і збитків, рівень достовірності якого в міру удосконалення дослідження в цьому напрямку буде

підвищуватися, дозволить більш обґрунтовано приймати рішення в гідромеліоративному і водогосподарському будівництві.

Опосередкований ефект від природоохоронних заходів, що проводяться при гідромеліорації, складається із соціально-екологічного ефекту, отриманого в результаті покращення водозабезпеченості населення в регіоні зрошення та економії витрат праці, в яких би була потреба, в разі не попереджене втрати земельних і водних ресурсів.

Величини зниженого або попередженого об'єму втрат природних ресурсів і економічного збитку, в зв'язку з проведенням природоохоронних заходів в умовах гідромеліорації, визначаються як різниця між розрахунковими об'ємами втрат і збитків, які мали (або могли мати) місце, та здійсненням запроектованих природоохоронних робіт, а також втрат і збитків після їх виконання [1].

Висновок. Оскільки навколишнє середовище, природно-економічні системи – це сукупність взаємозалежних факторів (меліорація у тому числі займає важливе значення) першочерговими завданнями при проектуванні і обґрунтуванні будівництва гідромеліоративних об'єктів є облік всіх факторів і розробка таких методів і способів меліоративного впливу, які б максимально забезпечували позитивний вплив на навколишнє середовище або наносили мінімальний збиток. В реалізації вказаних технічних та технологічних заходів важливу роль буде відігравати економічний механізм природокористування.

Станом на 1 січня 2004 року близько 80 % всіх меліоративних систем побудовано до 1986 року. Зрошувальні системи на 40 % зрошувальних площ потребують комплексної реконструкції, а на 25 % площ – створення або відновлення дренажної мережі. Із передбачуваної дощувальної техніки всього 50 % є в наявності, із них 70 % із закінченим терміном амортизації - саме через це щорічно значні площі не поливаються.

Основним завданням на період до 2010 року є реконструкція, ремонт і надійна експлуатація існуючих зрошувальних систем, підвищення ефективності використання них.

На багатьох системах потрібно провести заходи для підвищення водозабезпечення з врахуванням удосконалення режиму поливів, а також боротьби із підтопленням. Важливою умовою відновлювальних заходів є зацікавленість господарств у використанні меліоративних земель і здатність їх брати участь у дольовому фінансуванні робіт на цих землях. Потрібно також прискорити реконструкцію зрошувальних систем, водосховищ і каналів з метою попередження або зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Література

1. Агав А.И., Эйвазов М.М. Эффективность орошения с учетом природных факторов. // Труды АзНИИ В.П. Баку, 1977. Вып.6. – С. 90-151.
2. Алтунина Г.С. Экология водного хозяйства. М.: Совинтервод, 1994, 226 с.
3. Ванин Д.Е., Майоров Ю.И., Солошенко В.Н. Экономические основы оценки эффективности почвозащитных мер. М.:Агропромиздат,1987, 152 с.
4. Кречетов Л.И. Системы экономического стимулирования водоохраной деятельности предприятий. // Водные ресурсы. 1991, № 4, С. 164-172. № 5, С. 174-184.
5. Трегобчук В.М. Економіко-екологічні проблеми гідромеліорації. Київ.: Наукова думка.1990. – 208 с.

Summary

Economical aspects of ecologization of production on irrigation./ L.V. Oliynyk

As a result of research conceptual positions of forming economic-organizational mechanisms of ecologization of organizations AIC on irrigation were made.

Key words: irrigation, ecologization of production, hydro-meliorational system.